

Thuis in een etnisch diverse wijk

Onderzoek naar het thuisgevoel van bewoners uit Zuidhoek
en het Karel de Stoute kwartier

Isabel van Rijsoort

Studentnummer: 645039

Inleverdatum: 25 juni 2023

Aantal woorden: 9938

Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid - Sociologie

Erasmus Universiteit Rotterdam

Begeleider: Erik Snel



Inhoudsopgave

Abstract	3
Inleiding	4
Theoretisch kader	7
Methodologie	14
Context van Oud-Charlois.....	16
Resultaten	19
Conclusie.....	30
Discussie.....	33
Literatuurlijst	34
Bijlagen	37

Abstract

In dit kwalitatieve onderzoek is gekeken naar het verschil in thuisgevoel van bewoners uit Oud-Charlois. Tijdens het onderzoek lag de focus op de perceptie van bewoners. Om dit te onderzoeken zijn vijftien bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier geïnterviewd. Deze twee buurten vormen een interessante casus door de grote verschillen in woningvoorraad en etnische diversiteit tussen deze twee buurten. Er zijn dertien semigestructureerde diepte-interviews afgenomen, welke vervolgens zijn getranscribeerd met Atlas.ti. Uit de resultaten is gebleken dat de aanwezigheid van een etnisch diverse bevolkingssamenstelling voor bewoners een belangrijke rol speelt in het thuisgevoel. Verder blijken vooral sociaal contact en veiligheid van belang te zijn. Concluderend kan worden gesteld dat bewoners uit het Karel de Stoute kwartier zich minder thuisvoelen dan bewoners uit Zuidhoek. Het verminderde thuisgevoel is echter niet te wijten aan de etnische diversiteit, maar is het gevolg van een gebrek aan sociaal contact in het Karel de Stoute kwartier, wat voor onveilige gevoelens en daarmee een gebrek aan thuisgevoel zorgt bij bewoners.

Trefwoorden: *Etnische diversiteit; Place attachment; Publieke familiariteit; Thuisgevoel*

Inleiding

De grote migratiestromen en daarmee toegenomen etnische diversiteit heeft ertoe geleid dat onderzoekers en overheden steeds meer het belang van thuisvoelen erkennen. Binnen de literatuur bestaan veel synoniemen voor thuisvoelen. In het algemeen kan worden gesteld dat thuisvoelen gaat om het hebben van een connectie met een plek, of een band tussen personen en plekken (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹). Uit meerdere kwantitatieve onderzoeken is gebleken dat etnische diversiteit een indirecte negatieve impact heeft op thuisgevoel. Dit zou het resultaat zijn van een verminderde sociale cohesie en toegenomen onveiligheidsgevoelens als gevolg van de heterogene bevolkingssamenstelling (Van der Meer & Tolsma, 2014; Gijsberts et al., 2012; Putnam, 2007; Glas et al., 2019). Hoewel verschillende onderzoeken aangeven dat etnische heterogeniteit een negatieve invloed heeft op de sociale cohesie binnen buurten, blijkt dat dit niet altijd het geval is. Etnische diversiteit zou alleen onder specifieke omstandigheden schadelijk zijn voor de sociale cohesie (Van der Meer & Tolsma, 2014), namelijk wanneer sprake is van een snelle, onverwachte stijging in diversiteit (Sipma, 2019). Een homogene bevolkingssamenstelling zou niet zozeer noodzakelijk zijn om sociale cohesie te stimuleren, maar voldoende informele ontmoetingsplekken zouden van groot belang zijn om sociaal contact tussen en binnen verschillende groepen te stimuleren (Janssen, 2018).

Naar aanleiding van de tegenstrijdige visies over het effect van etnische diversiteit op thuisgevoel is in dit kwalitatieve onderzoek nagegaan op welke wijze etnische diversiteit in de perceptie van bewoners uit Oud-Charlois van invloed is op de sociale cohesie en daarmee het thuisgevoel in de wijk. Daarnaast is onderzocht welke andere factoren volgens bewoners van invloed zijn op het thuisgevoel. Op deze manier is getracht een beter beeld te krijgen van de daadwerkelijke invloed van etnische diversiteit op het thuisgevoel.

Oud-Charlois is een relevante casus voor onderzoek naar de invloed van etnische diversiteit op thuisgevoel omdat de wijk wordt gekenmerkt door een zeer etnisch diverse bevolkingssamenstelling (Veldacademie, 2022). Uitgaande van de eerdere kwantitatieve onderzoeken zou kunnen worden verwacht dat de sociale cohesie en daarmee het thuisgevoel in Oud-Charlois slecht zou zijn. Hoewel in sommige delen van de wijk sprake is van een gebrek aan sociale contacten, onderlinge hulp en thuisgevoel, blijkt dat in andere delen van Oud-Charlois het thuisgevoel wel degelijk aanwezig is (Wijkvisie, z.j.; Veldacademie, 2022). In dit onderzoek ligt de focus op twee buurten binnen Oud-Charlois, namelijk Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier. Deze buurten verschillen in de opbouw van de woningvoorraad en de mate van etnische diversiteit. Het Karel de Stoute kwartier is meer divers op het gebied

van migratie achtergrond in vergelijking tot Zuidhoek.

Met dit onderzoek is achterhaalt of etnische diversiteit daadwerkelijk zo'n grote rol speelt in het thuisgevoel van bewoners, of dat andere factoren net zo belangrijk zijn. Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat tot dusver in Oud-Charlois geen kwalitatief onderzoek is gedaan naar de invloed van etnische diversiteit op thuisgevoel. Daarnaast is dit onderzoek ook maatschappelijk relevant omdat etnisch diverse buurten niet meer te ontkomen zijn. Het is belangrijk dat verder wordt gekeken dan het tegengaan van etnische diversiteit om de sociale cohesie en daarmee het thuisgevoel te verbeteren. Het is relevant om dit fenomeen te onderzoeken omdat het thuisgevoel van bewoners niet alleen impact heeft op het individu, maar op heel de buurt en stad (Duyvendak & Wekker, 2015). Daarnaast is thuisgevoel van grote invloed op de leefbaarheid binnen een buurt.

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: *Hoe verschilt het thuisgevoel van de bewoners in Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier, en ligt etnische diversiteit in de perceptie van bewoners hieraan ten grondslag?* Om een duidelijk antwoord te geven op deze onderzoeksvraag is tijdens het onderzoek gebruikt gemaakt van verschillende deelvragen. Deze luiden als volgt:

- *Hoe beoordelen bewoners van Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier hun thuisgevoel?*
- *Waarom voelen bewoners zich wel of niet thuis in Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier?*
- *In welke mate en op welke wijze beïnvloedt etnische diversiteit in de buurt de sociale contacten en daarmee het thuisgevoel volgens bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier?*
- *Wat zou het thuisgevoel van de bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier verbeteren of in stand houden, en welke rol heeft de gemeente hierin?*

In deze scriptie zal eerst het theoretische kader aan bod komen waarin verschillende synoniemen van thuisgevoel worden gedefinieerd. Daarnaast wordt in het theoretische kader thuisgevoel opgesplitst in twee dimensies, namelijk *rootedness* en *bonding*, welke vervolgens worden beschreven aan de hand van fysieke- en sociale hechtingfactoren die de mate van *rootedness* en *bonding* bepalen. Na het theoretische kader komt de methodologie van het onderzoek aan bod. Vervolgens volgt een bondige context van de casus waarbij ook enkele relevante statistische gegevens worden besproken. Daarna volgt een uitgebreid resultaten hoofdstuk waarin de resultaten van de diepte-interviews aan bod komen. Na de resultaten

volgt de conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag. Tot slot volgt nog de discussie en de literatuurlijst. In de bijlagen zijn de *ethics checklist*, interviewschema en de gebruikte codes toegevoegd.

Theoretisch kader

In veel wetenschappelijk onderzoek wordt aandacht besteed aan het concept thuisvoelen en de factoren die dit gevoel beïnvloeden. Thuisvoelen is echter een zeer breed concept. Dit verklaart ook dat veel mensen niet weten wat thuisvoelen precies inhoudt. Vaak weten mensen pas wat thuisgevoel inhoudt als dit gevoel verdwijnt of verandert (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²; Duyvendak & Wekker, 2015). In verschillende onderzoeken worden andere termen gebruikt die vaak op hetzelfde neer komen (Scannell & Gifford, 2009). Omdat onderzoekers verschillende definities gebruiken worden deze eerst vergeleken om vervolgens duidelijk te maken welke definitie in de rest van het onderzoek zal worden gebruikt.

Definities van thuisgevoel

Thuisvoelen is volgens Van der Graaf en Duyvendak (2009¹) een ‘...vaak onuitgesproken, of in ieder geval moeilijk te verwoorden gevoel, waarvan we ons vaak alleen bewust worden als we de plek, die met deze gevoelens verbonden is, verlaten of als de plek zelf verandert en niet meer het vertrouwde gevoel oproept’ (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹, p. 13).

Thuisgevoel gaat om het hebben van een connectie met een plek, of een band tussen personen en plekken (Van der Graaf en Duyvendak, 2009¹). Naast thuisgevoel wordt de term *place attachment* ook vaak gebruikt binnen de wetenschappelijke literatuur om de positieve binding tussen individuen en specifieke plaatsen te duiden (Hidalgo & Hernandez, 2001). Scannell & Gifford (2009) beschrijven *place attachment* als ‘...the bonding that occurs between individuals and their meaningful environments’ (Scannell & Gifford, 2009, p. 1). Uitgaande van deze definitie kan *place attachment* worden gezien als synoniem voor thuisvoelen. In het vervolg van deze scriptie zal *place attachment* daarom worden verwoord als thuisvoelen.

Placemaking is een proces dat door overheden kan worden ingezet om plaatsen te creëren waar bewoners zich thuisvoelen (Wyckoff, 2014). Dit wordt gedaan door de binding tussen individuen en plaats te verbeteren: ‘Placemaking initiatives are in part an intervention attempting to create positive relationships between people and place, even if only temporarily’ (Marshall & Bishop, 2015, p. 1). *Placemaking* heeft als doel om het thuisgevoel van bewoners te verbeteren. Hierbij is het van groot belang dat aandacht wordt besteed aan de verschillende dimensies van thuisgevoel.

Dimensies van thuisgevoel

Thuisgevoel kan worden onderscheiden in fysieke- en sociale hechting (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹; Van der Graaf & Duyvendak, 2009²). Dit onderscheid is van belang omdat thuisgevoel niet alleen wordt bepaald door de sociale contacten binnen de buurt, maar ook door de fysieke omgeving. Voor een groot deel heeft deze fysieke omgeving ook effect op de mate van sociale contacten.

Sociale hechting heeft betrekking op de hechting aan mensen in de buurt, terwijl fysieke hechting zich richt op de hechting aan plekken in de buurt (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹). Deze theorie kan verder worden toegelicht aan de hand van twee dimensies van thuisvoelen, namelijk *rootedness* en *bonding* (Hidalgo & Hernandez, 2001). *Rootedness* kan worden gedefinieerd als ‘...de mate waarin bewoners geaard zijn in hun omgeving’ (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹, p. 18). Dit wordt beïnvloed door factoren zoals de aanwezigheid van voorzieningen of groen in de buurt, maar ook door de bevolkingssamenstelling en de doorstroom van bewoners (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²; Dautzenberg, 2009). *Bonding* richt zich daarentegen juist op de sociale binding met de buurt. Thuisgevoel ontwikkelt zich hierbij door het soort mensen waarmee de fysieke omgeving wordt gedeeld en de mate van sociale contacten tussen buurtgenoten.

Hoewel *rootedness* en *bonding* elkaar niet uitsluiten (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²), blijkt dat deze twee dimensies van thuisvoelen niet altijd los van elkaar te zien zijn: ‘Plekken worden geassocieerd met sociale gebeurtenissen of intimiteit en fysieke plekken bieden de context waarbinnen sociale banden worden opgebouwd en onderhouden’ (Dautzenberg, 2009, p. 7). De hechting aan de fysieke omgeving speelt daarom een grote rol bij de sociale hechting. Wanneer sprake is van een lage fysieke hechting, zal dit waarschijnlijk ook een negatieve uitwerking hebben op de mate van sociale hechting. Daarentegen is het wel mogelijk dat bewoners alleen een van beide vormen van hechting ervaren (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²). Echter geldt wel dat iemand zich pas thuis kan voelen in de buurt wanneer hij of zij verbonden is met zowel de fysieke omgeving als het sociale milieu (Wekker, 2016). Het is daarom van groot belang om aandacht te besteden aan kenmerken die invloed hebben op de mate van thuisgevoel. Deze kenmerken kunnen worden onderscheiden in factoren van sociale hechting en factoren van fysieke hechting.

Factoren van sociale hechting

Factoren van sociale hechting hebben een grote invloed op de mate van thuisgevoel (Dautzenberg, 2009). Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen persoonskenmerken en overige factoren. Persoonskenmerken zoals geslacht, leeftijd, huishoudenssamenstelling en economische positie hebben invloed op de ervaring van thuisgevoel (Duyvendak & Wekker, 2015; Dautzenberg, 2009). Zo blijkt dat oudere bewoners zich over het algemeen meer thuisvoelen in de buurt (Hidalgo & Hernandez, 2001). Dit wordt verklaard doordat ouderen vaker een langere woontijd hebben in de buurt en vaak meer buurtgericht zijn door fysieke beperkingen (Dautzenberg, 2009). Daarnaast verbetert de aanwezigheid van kinderen het thuisgevoel van andere bewoners (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹). Ouders komen sneller in contact met andere buurtbewoners doordat zij vaak in de buurt aanwezig zijn (Dautzenberg, 2009; Blokland & Nast, 2014). Dit sociale contact is van groot belang voor de *bonding* van bewoners. Daarnaast zouden rijkere bewoners zich vaker thuisvoelen dan minder rijke bewoners (Hidalgo & Hernandez, 2001) doordat zij vaker bewust kiezen voor een specifieke buurt waardoor zij zich sneller thuisvoelen, terwijl armere bewoners die keuze vaak niet hebben (Dautzenberg, 2009). Ook blijkt dat vrouwen zich over het algemeen meer thuisvoelen dan mannen doordat zij vaak meer sociale contacten hebben binnen de buurt (Hidalgo & Hernandez, 2001). Dit hangt ook samen met het hebben van kinderen (Dautzenberg, 2009).

Naast persoonskenmerken spelen factoren zoals sociale contacten, tevredenheid met de woonsituatie en ervaren veiligheid ook een belangrijke rol bij de mate van thuisgevoel (Duyvendak & Wekker, 2015; Dautzenberg, 2009). Het zijn met name deze factoren die invloed hebben op de sociale hechting, ofwel *bonding*.

De mate van sociale hechting of *bonding* wordt voor een groot deel bepaald door het aantal sociale contacten in de buurt (Dautzenberg, 2009). Sociaal contact tussen buurtgenoten is van groot belang om *bonding* en daarmee thuisgevoel te stimuleren (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²; Francis et al., 2012; Hoijtink et al., 2020). Hoe meer sociale contacten, hoe groter het thuisgevoel. Een van de voorwaarden om thuisgevoel te realiseren is daarom de ontwikkeling van een zekere mate van publieke familiariteit (WRR, 2020; Hoijtink et al., 2020; Scannell & Gifford, 2009). Publieke familiariteit wordt door Blokland en Nast (2014) gedefinieerd als het herkennen en herkent worden in de publieke ruimte. Publieke familiariteit ontstaat door herhaalde ontmoetingen in de buurt (Blokland, 2017). Deze herhaalde ontmoetingen creëren een zogenaamde *comfort zone*: "...it is through conversations with people whom we do not know that public familiarity develops and brings about a comfort

zone'' (Blokland & Nast, 2014, p. 5). Deze comfort zone is nodig om thuisgevoel te creëren, maar bepaalt niet het thuisgevoel. De comfort zone zorgt ervoor dat bewoners zich meer op het gemak en veilig voelen in de buurt. Bij het creëren van publieke familiariteit en daarmee een comfort zone zijn niet alleen hechte contacten van belang, maar juist ook de oppervlakkige contacten (Bosch & Doff, 2010). Publieke familiariteit stimuleert het ontstaan van burenccontact, en dit versterkt het thuisgevoel van bewoners (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²).

Naast sociale contacten spelen ook de tevredenheid met de woonsituatie en verhuigeneidheid een belangrijke rol bij de sociale hechting. Wanneer bewoners niet tevreden zijn met de woonsituatie zal de verhuigeneidheid toenemen (Dautzenberg, 2009). Dit zorgt ervoor dat deze bewoners zich minder gaan inzetten voor de buurt (Nieuwenhuis et al., 2013). Een buurt die slecht wordt onderhouden en verloedert zorgt voor een verminderd thuisgevoel (Dautzenberg, 2009). Daarnaast zullen ontevreden bewoners minder investeren in sociale contacten binnen de buurt (Nieuwenhuis et al., 2013). Het gebrek aan sociale contacten zorgt voor een vermindering van het thuisgevoel. In buurten waar sprake is van hechte ofwel oppervlakkige contacten wordt de verhuigeneidheid afgezwakt (Andersen, 2008).

Tot slot speelt ook de ervaren veiligheid een belangrijke rol bij de sociale hechting (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹; Dautzenberg, 2009). Wanneer mensen zich onveilig voelen in de buurt zullen ze minder snel naar buiten gaan, wat van grote invloed is op het onderhouden van contacten binnen de buurt (Van Tilburg, 2010). De ervaren onveiligheid zorgt voor een gebrek aan sociaal contact, wat een verminderd thuisgevoel als gevolg heeft.

Factoren van fysieke hechting

Hoewel sociale hechting een belangrijke rol speelt bij thuisgevoel, zijn ook factoren van fysieke hechting verantwoordelijk voor verschillen in het thuisgevoel van bewoners (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹). Factoren zoals woonduur, eigendom, voorzieningenniveau en bevolkingssamenstelling stimuleren de fysieke hechting, ofwel *rootedness*, wat weer bijdraagt aan het thuisgevoel van bewoners (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²; Dautzenberg, 2009). Deze factoren hangen nauw samen met sociale hechting.

De woonduur van bewoners in een buurt is van grote invloed op het thuisvoelen. Over het algemeen geldt dat hoe langer mensen op een bepaalde plek wonen, des te meer ze zich verbonden voelen met de buurt en hoe groter hun thuisgevoel is (Gieryn, 2000). Een langere

woonduur zorgt voor gewenning aan de omgeving wat leidt tot thuisgevoel bij de bewoner (Van Heiningen, 2022). Daarnaast speelt woonduur een belangrijke rol bij sociale contacten tussen bewoners (Scannell & Gifford, 2009). Wanneer bewoners in een bepaalde buurt over het algemeen een korte woonduur hebben, zorgt dit voor een grote doorstroming binnen de buurt waardoor bewoners minder snel netwerken zullen vormen, en daardoor minder of geen contact met elkaar hebben (WRR, 2020). Hoe langer de woonduur, hoe groter de kans op hechte sociale contacten in de buurt (Van Buuren et al., 2014), en daarmee een beter thuisgevoel.

Over het algemeen geldt dat bewoners met een koopwoning zich sneller thuisvoelen in hun buurt (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹). Dit is te verklaren door de gemiddeld langere woonduur van woningeigenaren (Willemsen, 2014). Doordat kopers vaak voor een langere periode in dezelfde buurt wonen, voelen zij zich meer gehecht aan de buurt. Daarnaast hebben woningeigenaren een groter belang bij een nette buurt omdat dit van invloed is op de woningwaarde. Daarom zullen woningeigenaren zich sneller inzetten voor de buurt. In tegenstelling tot woningeigenaren voelen particuliere huurders zich over het algemeen het minst gehecht aan de buurt. Dit komt doordat zij vaak minder belang hebben bij de staat van de buurt en sneller verhuizen (Dautzenberg, 2009). Voor sociale huurders is de hechting aan de buurt over het algemeen beter dan voor particuliere huurders omdat de woonduur van sociale huurders in een specifieke buurt vaak langer is.

Ook de toenemende etnische diversiteit in de bevolkingssamenstelling van buurten zou een negatief effect hebben op de sociale relaties en thuisgevoelens in buurten. Volgens Putnam (2007) hebben bewoners van etnisch diverse buurten minder contacten met en vertrouwen in andere bewoners, zowel met de eigen groep (*ingroup*) als met andere etnische groepen (*outgroup*). Mensen die in een etnisch diverse buurt wonen zullen daarom sneller terugtrekken in het private domein en zich isoleren van medebewoners, ook wel *hunkering down* genoemd. Dit zorgt ervoor dat het onderling vertrouwen verminderd, wederzijdse hulp schaarser wordt en vriendschappen verdwijnen. Ook Gijsberts et al. (2012) tonen aan dat bewoners van etnisch diverse buurten minder sociale contacten in de buurt hebben, wat tot verminderde sociale cohesie in de buurt leidt. Glas et al. (2019) vonden daarnaast dat bewoners van etnisch diverse buurten zich vaker onveilig voelen in de buurt. De onveiligheidsgevoelens zorgen ervoor dat bewoners zich niet prettig voelen in de buurt waardoor zij sneller thuisblijven en daardoor minder sociale contacten aangaan. Naast de verminderde sociale cohesie en toename van onveiligheidsgevoelens leidt de toenemende etnische diversiteit ook tot verliesgevoelens (WRR, 2020). Gevestigde bewoners van etnisch

diverse buurten ervaren verliesgevoelens omdat belangrijke herkenningpunten in de buurt zoals winkels, scholen of kerken verdwijnen en voelen zich minder thuis in de buurt door de komst van migranten. Volgens Van der Meer en Tolsma (2014) zorgt etnische diversiteit voor gevoelens van angst en onzekerheid bij bewoners van etnisch diverse buurten. Hierdoor gaan bewoners zich isoleren van medebewoners wat een sterke afname van sociaal contact als gevolg heeft. Het gebrek aan onderling contact zorgt ervoor dat er geen relaties ontstaan (Van Eijk, 2012). De afwezigheid van dit soort relaties heeft als gevolg dat bewoners zich niet verbonden voelen met het sociale milieu, wat weer leidt tot afnemende thuisgevoelens (Wekker, 2016).

Een homogene bevolkingssamenstelling is volgens Duyvendak en Wekker (2015) een voorwaarde voor het ervaren van thuisgevoel. Homogeniteit stimuleert de sociale cohesie en veiligheidsgevoelens in de buurt (Glas et al., 2019). Daarnaast willen mensen zich kunnen identificeren met hun buurtgenoten, deze identificatie zorgt ervoor dat buurtgenoten met elkaar in contact komen (Duyvendak & Wekker, 2015). Het beleid waar gemengd wonen wordt gestimuleerd zou daarom een negatief effect hebben op het thuisgevoel van bewoners, omdat dit identificatie en daarmee sociale contacten tussen buurtgenoten tegengaat. Om thuisgevoel te stimuleren is het van belang dat bewoners onderling vergelijkbare eigenschappen hebben. Hierbij gaat het vooral om homogeniteit op het gebied van inkomen en eigendom. Etniciteit speelt een kleinere rol wanneer bewoners een gedeelde klasse hebben.

De aanwezigheid van passende voorzieningen is van groot belang om het thuisgevoel van bewoners te verbeteren (Francis et al., 2012). Hierbij kan gedacht worden aan voorzieningen zoals winkels, scholen, gemeenschapscentra en parken. Dit soort voorzieningen spelen een grote rol in het faciliteren van sociaal contact tussen verschillende bevolkingsgroepen (Francis et al., 2012; Van Dam, 2018). Om sociaal contact te stimuleren moet de publieke ruimte frequent worden gebruikt door omwonenden (Francis et al., 2012). Daarom is het van groot belang dat de publieke ruimte goed is ontworpen met voldoende informele ontmoetingsplekken (Janssen, 2018). Daarnaast moet bij het ontwerp aandacht zijn voor de behoeftes van de desbetreffende bewoners (Francis et al., 2012). Om interactie in de openbare ruimte te bevorderen is het van belang dat er doorlopende stoepen worden aangelegd, bankjes worden geplaatst en natuur wordt gecreëerd. Daarnaast moet worden voorkomen dat de openbare ruimte verloedert als gevolg van zwerfafval of graffiti. Met name groenvoorzieningen zijn van groot belang om contact tussen burens te stimuleren en het thuisgevoel te vergroten.

Samenvattend kan worden gesteld dat de mate van thuisgevoel kan worden opgesplitst

in twee dimensies, namelijk *rootedness* en *bonding*. Deze dimensies worden beïnvloed door factoren van sociale- en fysieke hechting. Door middel van *placemaking* kan de gemeente het thuisgevoel van bewoners verbeteren. Op basis van de inzichten die zijn verkregen uit de theorie is onderzoek gedaan naar de invloed van de verschillende factoren op het thuisgevoel van de bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier. Omdat de focus in dit onderzoek ligt op de beleving en perceptie van bewoners zal vooral worden ingegaan op de fysieke en sociale factoren. Aspecten als verhuisgeneigdheid, ervaren veiligheid, woonduur, eigendom, bevolkingssamenstelling, voorzieningen en sociale contacten zijn sterk gerelateerd aan thuisgevoel. Deze factoren staan daarom centraal in het empirische deel van dit onderzoek. De persoonskenmerken zijn minder relevant gedurende dit kwalitatieve onderzoek, daarom wordt hier minder aandacht aan besteed. In de methodologie wordt de opzet van het onderzoek naar thuisgevoelens in Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier beschreven.

Methodologie

Type onderzoek

In deze scriptie is gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek, omdat de focus lag op het begrijpen van de perceptie van bewoners op thuisgevoel. Omdat is gekozen voor kwalitatieve methoden, is het onderzoek interpretatief (Bryman, 2016). Dit betekent dat de onderzoeker zelf de gegevens interpreteert en bepaalt wat relevant is, waardoor het onderzoek subjectief van aard is.

Het onderzoek is een *multiple case study*, waarin Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier de onderzoekseenheden zijn. Oud-Charlois is een relevante casus voor onderzoek naar de invloed van etnische diversiteit op thuisgevoel omdat de wijk wordt gekenmerkt door een zeer etnisch diverse bevolkingssamenstelling (Veldacademie, 2022). Door gebruik te maken van een *multiple case study* konden de twee buurten uit Oud-Charlois met elkaar worden vergeleken. Deze buurten zijn interessante onderzoekseenheden omdat ze verschillen in zowel etnische diversiteit als woningvoorraad. Dit verschil heeft het mogelijk gemaakt om de invloed van deze twee factoren te onderzoeken.

Onderzoeksmethoden

Om antwoord te kunnen geven op de verschillende deelvragen is gebruik gemaakt van semigestructureerde diepte interviews. Deze vorm van dataverzameling heeft de mogelijkheid geboden om inzicht te krijgen in de percepties van bewoners over de factoren die van invloed zijn op hun thuisgevoel. Diepte interviews maken doorvragen mogelijk wat ervoor heeft gezorgd dat meer informatie achterhaalt kon worden (Bryman, 2016). De semigestructureerde vorm van de interviews zorgde ervoor dat de respondenten zoveel mogelijk aan het woord waren, zonder dat het interview zijn structuur verloor. Deze structuur is van belang omdat de verschillende interviews moeten overeenkomen in de onderwerpen die worden behandeld. De structuur werd gevormd door het gebruik van een itemlijst met verschillende thema's die aan bod kwamen. Na afloop van de interviews werden alle interviews getranscribeerd door middel van Atlas.ti. Dit programma helpt de relaties tussen verschillende besproken thema's te duiden. Uit de interviews zijn veel verschillende codes naar voren gekomen (Zie bijlage). De gebruikte codes zijn allemaal factoren die van invloed zijn op het thuisgevoel, zoals *veiligheid, sociale contacten, voorzieningen en wens voor diversiteit*.

Benadering van respondenten

De interviews zijn gehouden onder 15 bewoners, waarvan 7 uit Zuidhoek en 8 uit het Karel de Stoute kwartier. De eerste respondenten zijn benaderd met behulp van het netwerk van wijkmanager Marieke Smit en wijknetwerker Roland van Eijk. Daarnaast is gebruik gemaakt van de buurt-whatsapp om andere respondenten te benaderen.

Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te kunnen waarborgen is het belangrijk om alle stappen van het onderzoeksproces bij te houden en te formuleren (Bryman, 2016). Alle interviews zijn daarom gecodeerd aan de hand van dezelfde codelijst. Daarnaast is de interviewgide in de bijlage toegevoegd zodat deze zo nodig later nog eens gebruikt kan worden. Op deze manier wordt de transparantie van het onderzoek verhoogt, dit wil zeggen dat het onderzoek met een gelijke aanpak herhaald kan worden.

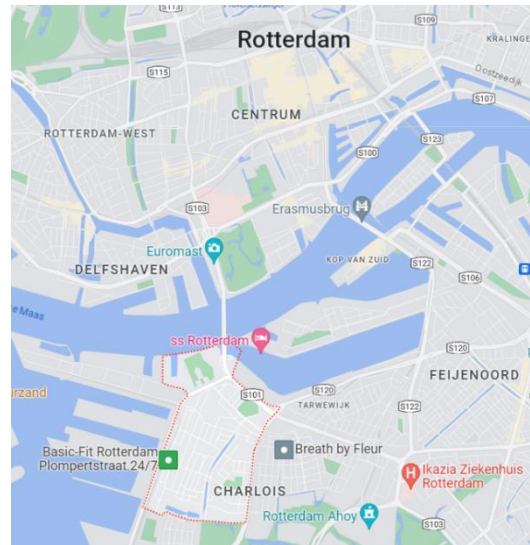
Een mogelijke tekortkoming van kwalitatief onderzoek is de subjectiviteit. Het gebruik van de codelijst in Atlas.ti heeft de subjectiviteit van het onderzoek echter verminderd omdat alle interviews zijn gecodeerd aan de hand van dezelfde codes. Hoewel de theorie die voortkomt uit kwalitatief onderzoek niet valt te generaliseren zoals bij kwantitatief onderzoek, kan deze erg waardevol zijn voor een specifieke casus (Bryman, 2016).

Ethische aspecten

Gedurende het onderzoek is rekening gehouden met ethische richtlijnen. De aandacht is uitgegaan naar privacy en *informed consent* om mogelijke schade voor respondenten te voorkomen (Bryman, 2016). Voorafgaand aan de interviews werden alle respondenten gevraagd een *informed consent* formulier in te vullen (Zie bijlage). De respondent werd gevraagd om toestemming te geven voor de opname van het interview. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over de publicatie en het bewaren van de verkregen data. Op deze manier is getracht rekening te houden met de privacy en het welzijn van individuen.

Context van Oud-Charlois

Omdat thuisgevoel sterk verbonden is met de omgeving waar mensen wonen is het belangrijk om de context van Oud-Charlois te schetsen. Eerst volgt een bondige beschrijving van Oud-Charlois en de ligging in Rotterdam. Vervolgens zullen de twee onderzochte gebieden duidelijk worden afgebakend. Daarna volgt een analyse van de twee buurten aan de hand van statistische gegevens, waarbij de verschillen tussen de twee buurten duidelijk worden gemaakt.



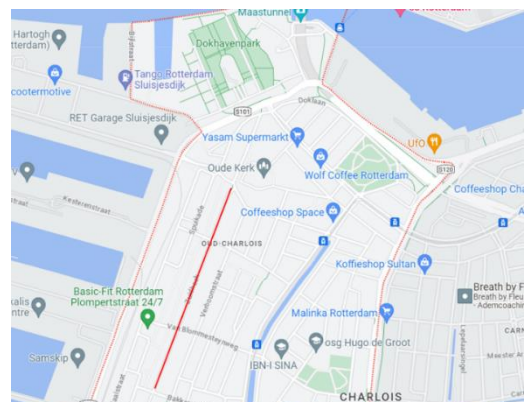
Afbeelding 1 Ligging Oud-Charlois in Rotterdam (Google Maps, z.j.)

Ligging Oud-Charlois

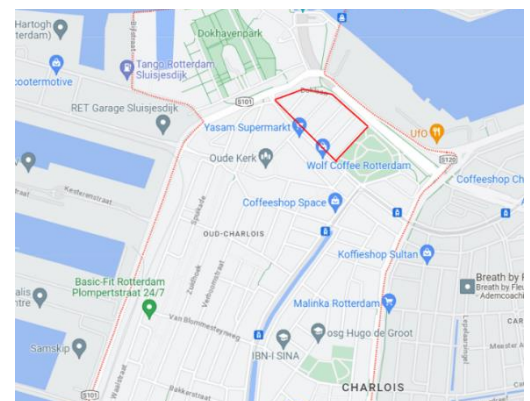
Oud-Charlois is een groene woonwijk met een historisch karakter gelegen in Rotterdam-Zuid (Veldacademie, 2022). Oud-Charlois is gelegen tussen de Nieuwe Maas, Dorpsweg, Kromme Zandweg en de Waalhaven (Gemeente Rotterdam, 2022; Afbeelding 1). De wijk maakt deel uit van het stadsdeel Charlois.

Afbakening Zuidhoek en Karel de Stoute kwartier

In dit onderzoek ligt de focus op twee buurten binnen Oud-Charlois, namelijk Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier. Zuidhoek is een kilometer lange straat gelegen in het Westen van Oud-Charlois. De straat ligt parallel aan de Plompertstraat en de Verboomstraat (Afbeelding 2). Het Karel de Stoute kwartier bevindt zich in het Noorden van Oud-Charlois. Dit gebied beslaat alle straten tussen de Doklaan en het Karel de Stoute plein en een deel van de Wolphaertsbocht, zoals te zien op afbeelding 3.



Afbeelding 2 Ligging Zuidhoek in Oud-Charlois (Google Maps, z.j.)



Afbeelding 3 Ligging Karel de Stoute kwartier in Oud-Charlois (Google Maps, z.j.)

Statistische gegevens Zuidhoek en Karel de Stoute kwartier

Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier vormen een interessante casus door de grote verschillen in woningvoorraad en etnische diversiteit tussen deze twee buurten. Waar Zuidhoek zich kenmerkt door de grote voorraad aan koopwoningen, bestaat het Karel de Stoute kwartier voornamelijk uit sociale huurwoningen. Dit verschil wordt weergegeven in tabel 1.

	Koopwoningen	%	Huurwoningen	%	Totaal
Karel de Stoute kwartier	37	7.2	479	92.8	516
Zuidhoek	157	34.7	296	65.3	453
Totaal Oud-Charlois	2.017	30.8	4.535	69.2	6.552
Totaal Rotterdam	98.869	32.3	206.755	67.7	305.624

Tabel 1 Woningvoorraad Zuidhoek en Karel de Stoute kwartier (Bron: Woningen Onderzoeks Bestand, Bewerking: Onderzoek en Business Intelligence)

Ook wanneer het Karel de Stoute kwartier wordt vergeleken met het totaal van Oud-Charlois of Rotterdam is te zien dat het percentage koopwoningen in de buurt aanzienlijk lager ligt en het percentage huurwoningen zeer hoog is. Daarentegen komt de woningvoorraad van Zuidhoek redelijk overeen met de voorraad van Oud-Charlois en Rotterdam. Overigens toont de tabel wel aan dat Zuidhoek over een iets groter percentage koopwoningen beschikt, en daarmee een kleiner aantal huurwoningen, dan Oud-Charlois en Rotterdam.

Hoewel Oud-Charlois bekend staat om zijn etnisch diverse bevolkingssamenstelling, is deze diversiteit niet gelijkmatig verdeeld over heel de wijk. Het aantal herkomstlanden is 73 in het Karel de Stoute kwartier, en daarmee bijna twee keer zo groot als in Zuidhoek, met 33 herkomstlanden. Ook de verdeling van het aantal personen per werelddeel verschilt tussen Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier, zoals te zien in tabel 2.

		Afrika	Amerika	Azië	Europa	Totaal
Karel de Stoute kwartier						
	Personen	279	270	281	352	1182
	%	23.6	22.9	23.8	29.7	100.0
	Herkomstlanden	19	14	21	19	73
	%	26.0	19.2	28.8	26.0	100.0
Zuidhoek						
	Personen	72	142	84	656	954
	%	7.5	14.9	8.8	68.8	100.0
	Herkomstlanden	8	6	4	15	33
	%	24.2	18.2	12.1	45.5	100.0
Totaal Oud-Charlois						
	Personen	1.743	2.524	2.266	7.539	14.072
	%	12.4	17.9	16.1	53.6	100.0
	Herkomstlanden	48	31	40	48	167
	%	28.7	18.6	24.0	28.7	100.0

Totaal Rotterdam						
	Personen	81.332	98.272	105.110	378.821	663.535
	%	12.3	14.8	15.8	57.1	100.0
	Herkomstlanden	91	71	73	68	303
	%	30.0	23.4	24.1	22.5	100.0

Tabel 2 Herkomstlanden bewoners Zuidhoek en Karel de Stoute kwartier (Bron: Basisregistratie Personen, Bewerking: Onderzoek en Business Intelligence)

Waar in Zuidhoek de meerderheid van de bewoners afkomstig is uit Europa (68,8%), zijn er in het Karel de Stoute kwartier ook veel bewoners afkomstig uit Afrika, Amerika en Azië. Uit de tabel valt op te maken dat het Karel de Stoute kwartier zeer divers is in de samenstelling van bewoners met verschillende herkomstlanden terwijl in Zuidhoek, Oud-Charlois en Rotterdam de meerderheid van de bewoners afkomstig is uit Europa.

Resultaten

Verschillende bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier hebben zich uitgelaten over het thuisgevoel in de buurt. De interviewgroep bestaat uit 15 bewoners. In Zuidhoek bestaan de respondenten uit vier mannen en drie vrouwen en het Karel de Stoute kwartier bevat slechts één mannelijke respondent en zeven vrouwen. Vier bewoners wonen zes jaar of korter in de wijk, zij zijn allemaal bewoners van het Karel de Stoute kwartier. De rest van de respondenten woont 15 jaar of langer in de wijk, waarvan drie respondenten uit Zuidhoek zelfs 60 jaar of langer. Vier respondenten hebben een migratieachtergrond. In verband met de privacy van respondenten is gebruik gemaakt van codes. Deze bestaan uit het respondent nummer, geslacht (m/v), land van herkomst en woonwijk.

Gedurende de interviews spraken bewoners over waarom zij zich wel of niet thuisvoelen in Oud-Charlois en welke factoren zij van belang vinden om zich thuis te voelen in de buurt. Uit de interviews zijn zowel overlappende als wisselende ervaringen over het thuisgevoel naar voren gekomen. Deze ervaringen hangen samen met verschillende factoren zoals diversiteit, sociaal contact, veiligheid en (groen)voorzieningen.

Wens voor diversiteit

In zowel Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier gaven alle respondenten aan de etnisch diverse bevolkingssamenstelling een belangrijk aspect te vinden om zich thuis te voelen in de buurt. De aanwezigheid van verschillende etnische achtergronden in de wijk wordt ervaren als een goede afspiegeling van de samenleving, en daar voelen respondenten zich prettig bij.

“Voor ons betekent wel thuisgevoel dat het multicultureel is en uhm, arbeider tot een nette weet ik veel is” (R2mNLZH).

“Multicultureel, dat vind ik echt heel fijn, omdat, ja ik wil mezelf thuisvoelen in de wijk, ik wil dat mijn kinderen zich thuisvoelen in de wijk dus ik wil dat de wijk eigenlijk een afspiegeling is van de samenleving ... Nou dat is Oud-Charlois voor mij echt” (R4vNLKS).

Alle geïnterviewden zouden kiezen voor een gemengde buurt wanneer zij de keuze hebben tussen een homogene buurt of een gemengde buurt. Homogeniteit wordt als iets negatiefs ervaren. De respondenten gaven aan zich niet op hun gemak te voelen in een wijk waarin allemaal soortgelijke bevolkingsgroepen wonen, ook wanneer het gelijkgestemden zouden

zijn. Homogeniteit zou alleen maar voor problemen zorgen binnen een wijk. Enkele respondenten zien de diverse bevolkingssamenstelling als een positieve uitdaging waarbij kennis kan worden opgedaan over andere culturen.

“Ik kies voor diversiteit. ... Je kan altijd leren van andere culturen” (R12mNLZH).

“... ik ben ... opzoek naar die uitdaging en misschien toch die confrontatie, omdat ik vooral denk dat je dat als mens ontwikkelt, door open te staan voor alles en iedereen” (R1vNLKS).

Uit de interviews blijkt dat etniciteit of afkomst er niet toe doet wanneer buurtbewoners zich goed gedragen en verbonden zijn aan de buurt. Er wordt meer waarde gehecht aan het gedrag van mede-buurtbewoners.

“... als ze zich normaal gedragen dan maakt het niet uit wat voor kleur het heeft” (R10bmNLZH).

Hoewel etnische diversiteit door alle respondenten gewaardeerd wordt, werd tijdens de interviews aangegeven dat de aanwezigheid van één dominante bevolkingsgroep voorkomen moest worden. De bevolking zou een gelijke menging moeten zijn welke verspreid is door heel de buurt. Enkele respondenten gaven aan dat de menging in Oud-Charlois op dit moment nog niet gelijk is, en dat sommige bevolkingsgroepen sterk domineren.

“... ze moeten de mensen niet allemaal bij elkaar gooien, allemaal dezelfde soort nationaliteiten, en dat wordt vaak wel eens gedaan” (R8vNLKS).

“... alleen vind ik het wel een probleem dat de Turkse gemeenschap, dat dat voor mijn gevoel echt zestig tot zeventig procent is” (R7vNLKS).

Respondenten gaven verder aan dat ze zich over het algemeen niet hoeven te kunnen identificeren met hun buurtgenoten. Het gaat hen vooral om een lichte overlapping met een deel van de wijkbewoners, waarbij de focus voornamelijk op de eigen straat ligt.

Sociaal contact

Sociaal contact wordt net als etnische diversiteit als een belangrijke factor ervaren voor thuisgevoel. Wanneer respondenten geen sociaal contact hebben, voelen zij zich niet thuis in

de buurt. Dit sociale contact is voornamelijk gericht op de eigen straat. Hoewel alle respondenten de etnisch diverse bevolkingssamenstelling van Oud-Charlois waarderen, weerspiegelt zich dit niet in hechte sociale contacten tussen bewoners met verschillende etnische achtergronden. De meerderheid van de respondenten in zowel Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier gaat het meeste om met gelijkgestemden in het geval van hechte contacten. Toch blijkt deze keuze niet per definitie gebaseerd te zijn op etnische achtergrond. Respondenten selecteren eerder contactpersonen op basis van gelijksoortige interesses, opleiding, baan of inkomen dan op basis van etniciteit.

“Uhm, ik vind het leuk, ik vind het uitdagend en ik vind het spannend. Maar als ik kijk naar, waar onze peers, of ons sociale netwerk en wat er georganiseerd wordt, dan is dat allemaal wit” (R2mNLZH).

“... vriendschap is toch vaak gelijkgestemden, en uhm, praatjes... gewoon gezellig op straat, geintje maken, dat maakt niet uit welke culturen dat is Maar als het intiemer wordt, eigenlijk zijn het gelijkgestemden” (R7vNLKS).

Wanneer naar oppervlakkige contacten wordt gekeken is te zien dat deze wel aanwezig zijn tussen alle soorten bevolkingsgroepen. Uit de interviews kwam naar voren dat respondenten uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier vooral waarde hechten aan het idee dat er sprake is van een gemengde bewonerssamenstelling, dan dat ze daadwerkelijk contact willen hebben met diverse bevolkingsgroepen. Daarnaast gaven meerdere respondenten aan dat buurtgenoten vaak omgaan met soortgelijken, maar dit niet als een probleem wordt ervaren.

“Ja, het is uiteindelijk, soort zoekt soort hè, dus je hebt natuurlijk altijd een beetje groepjes.... En ik denk dat dat helemaal niet erg is, ik bedoel zo is het altijd al geweest” (R1vNLKS).

Met name oppervlakkige contacten zijn gewenst in de wijk. Respondenten gaven aan dat ze niet met alle burens geregeld contact hebben, maar dat ze weten dat de burens voor elkaar zouden klaarstaan mocht dat nodig zijn. Het idee dat bewoners elkaar kennen, voor elkaar klaarstaan en dat naar elkaar wordt omgekeken wordt als belangrijk ervaren voor het thuisgevoel. Hierbij hoeft het niet te gaan om hechte contacten, oppervlakkige contacten worden als voldoende beschouwd. Zolang er geen sprake is van overlast vinden de respondenten het geen probleem dat er weinig contact is met buurtgenoten. Alleen de

aanwezigheid van bekende gezichten is al voldoende voor bewoners om zich thuis te voelen. Zo geeft een van de respondenten aan dat de aanwezigheid van zwervers niet zorgt voor een onveilig gevoel omdat ook zij een bekend gezicht zijn in de buurt.

“... naja meestal om acht uur 's ochtends als je nog snel even brood moet halen, en dat dan inderdaad echt vier alcoholisten bij de ingang staan toevallig dat je denkt oja, ja, dit is natuurlijk ook Oud-Charlois. Het voelt niet onveilig, zeker niet, en het voelt nog steeds vertrouwd, want het hoort blijkbaar bij de buurt. ... ja dat zijn inmiddels ook wel gewoon vertrouwde gezichten zeg maar...” (R4vNLKS).

Verder blijkt uit de interviews dat de woningvoorraad van invloed is op de sociale contacten in de buurt. De doorstroom in huurwoningen is volgens respondenten veel hoger dan die van koopwoningen.

“... je hebt de kant met huurappartementen daar is de doorstroom snel. En je hebt de kant met koophuizen, daar is de doorstroom heel langzaam” (R4vNLKS).

Dit zorgt voor een verminderd sociaal contact tussen huurders en kopers. Kopers hebben daarentegen onderling over het algemeen goede sociale contacten. In Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier is sprake van een onderlinge samenwerking en daardoor contact tussen huiseigenaren. Bewoners uit de (sociale-)huurwoningen in het Karel de Stoute kwartier ervaren dit minder door de grote doorstroom van bewoners.

Veiligheid

Veiligheid wordt ook als belangrijke factor van thuisgevoel ervaren door respondenten. Uit de interviews blijkt dat in veel gevallen veiligheid en sociaal contact ook onderling met elkaar zijn verbonden. Wanneer iemand weinig tot geen sociaal contact heeft zorgt dit voor onveilige gevoelens en daarmee een gebrek aan thuisgevoel. Andersom geldt dat respondenten zich veiliger voelen wanneer zij sociale contacten in de wijk hebben. De aanwezigheid van sociaal contact zorgt ervoor dat buurtbewoners naar elkaar omkijken en elkaar waarschuwen in bepaalde situaties.

“Als je hebt veel contact je wordt een beetje veilig” “... omdat ik ken niet mensen, daarom ik voel niet veilig 100% ...” (R13vTRKS).

Uit alle interviews kwam naar voren dat de veiligheid in Oud-Charlois nog sterk verbeterd kan worden. Ondanks dat bewoners de onveilige situaties in de buurt erkennen, gaven de meeste respondenten aan zich niet onveilig te voelen. Meerdere respondenten vertelden dat zij niet bang aangelegd zijn en zich daarom veilig voelen in de wijk. Dit gold echter niet voor alle respondenten. Meerdere bewoners, in zowel Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier, komen 's avonds niet meer buiten omdat zij zich onveilig voelen in de wijk.

“... in het donker kom ik eigenlijk niet alleen buiten” (R1vNLKS).

“... mijn vrouw durft 's avonds laat in het donker niet meer alleen over straat”
(R12mNLZH).

Voor sommige bewoners zorgt dit onveilige gevoel ervoor dat zij worden beperkt in hun doen en laten. Ook een aantal van de respondenten die in eerste instantie aangaven niet bang aangelegd te zijn vertelden dat ze op hun hoede moeten zijn en niet meer 's avonds buiten komen. De respondenten die zich wel veilig voelen konden het goed begrijpen dat andere buurtgenoten zich onveilig voelen in de buurt. Onder enkele respondenten uit het Karel de Stoute kwartier is het onveiligheidsgevoel zo groot dat zij willen verhuizen uit de wijk.

Hoewel veel respondenten het gebrek aan veiligheid in Oud-Charlois erkennen, geven zij toch aan zich thuis te voelen in de wijk. Dit komt voornamelijk door de aanwezigheid van oppervlakkige contacten. Doordat alle bewoners bekend zijn met de onveilige situaties in Oud-Charlois wordt er onderling goed opgelet en naar elkaar uitgekeken, wat ervoor zorgt dat bewoners zich toch veiliger voelen in de wijk. Door het gebrek aan handhaving door politie en boa's is de sociale controle in de wijk groter. Daarnaast passen bewoners zich aan de omstandigheden aan om hun veiligheid te vergroten.

“... ik ervaar [de veiligheid] voor mezelf goed. Uhm, maar tegelijkertijd denk ik dat je jezelf altijd een beetje aanpast aan de omstandigheden. ... ik fiets liever niet 's nachts om drie uur door de wijk. ... En de Wolphaertsbocht is natuurlijk berucht... gisteravond [fietste ik] door de wijk, ... maar het flitst dan wel door mijn hoofd dat ik denk oja, er kan hier dus zomaar iemand neergeschoten worden” (R4vNLKS).

“Nou doe ik de deur gelijk op het nachtslot als ik binnenkom” ... “de veiligheid is ook wel prima, want ze [de burens] letten wel op” (R10vNLZH).

“Het is allemaal ... een beetje griezelig aan het worden.... Ik ga ook niet 's avonds, normaal gesproken ga ik altijd met de hond zo rond een uur of tien nog een keer naar buiten, maar dat heb ik maar teruggebracht naar zeven uur” (R11vNLZH).

Een belangrijke reden dat respondenten zich onveilig voelen in de wijk is het grote aandeel Oost-Europese werknemers dat zich in de wijk bevindt. Deze mensen zouden geen binding hebben met de straat of de wijk waardoor sprake is van verloedering en een gebrek aan sociaal contact. Dit zorgt ervoor dat sommige bewoners zich onveilig voelen. Alle respondenten geven aan dat het politietoezicht in Oud-Charlois onvoldoende is. Bewoners zouden meer beveiliging willen zien zodat zij zich veiliger gaan voelen in de wijk.

“Het zou natuurlijk nog wel ideaal zijn als er meer uhm politie op straat liep. Meer zichtbaar.... Tegenwoordig zitten ze of in de auto, of in de scooter of dingen ... vroeger liepen ze door de wijk, en dan zag je ze duidelijk zichtbaar ...” (R8vNLKS).

(Groen)voorzieningen

Groenvoorzieningen worden door alle respondenten als zeer belangrijk ervaren voor het thuisgevoel in de wijk. Een groene buurt zorgt ervoor dat bewoners zich veiliger en prettiger voelen. Dit heeft deels te maken met het feit dat groenvoorzieningen sociaal contact stimuleren.

“Als je meer groenstroken gebruikt, als je deze groenstrook van de Wolphaertsbocht zou benutten om daar een soort promenade van te maken met gras, en met picknickbankjes enzo, dan heb je veel meer gelegenheid om elkaar te ontmoeten ...” (R7vNLKS).

Over het algemeen zijn de respondenten redelijk tevreden met de groenvoorzieningen in Oud-Charlois, echter wordt wel aangegeven dat het groen niet gelijkmatig verdeeld is over de buurt. Waar Zuidhoek wordt gekenmerkt als een groene omgeving, staat het Karel de Stoute kwartier bekend als een minder groen gedeelte van Oud-Charlois. Respondenten zouden op dit soort plekken meer groen willen zien. Daarnaast werd aangegeven dat er meer kleurrijke groenvoorzieningen gewenst zijn. Dit zou helpen om de buurt, en daarmee de bewoners, op te vrolijken.

“Ik zou wel meer willen zien in de zomertijd dat er leuke bakjes met mooie plantjes, en bloemen, wat fleur, wat fleurig voor de buurt ook” (R9vSuKS).

Hoewel alle respondenten het eens zijn over de groenvoorzieningen in de buurt, zijn de meningen over andersoortige voorzieningen zeer uiteenlopend onder de respondenten. Veel respondenten uit zowel Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier zijn van mening dat de huidige voorzieningen niet aansluiten bij de behoeftes van de huidige bewoners van de wijk. Door het gemis van bepaalde voorzieningen zijn sommige bewoners genoodzaakt om gebruik te maken van voorzieningen buiten de wijk. Het gebrek aan passende voorzieningen leidt tot minder contact tussen bewoners. Veel respondenten gaven aan dat het verdwijnen van de bakker, groenteboer en slager op Zuidhoek het sociaal contact heeft verminderd.

“Ik denk wat wel afbreuk heeft gedaan aan die sociale verbinding is het wegvallen van de drie winkeltjes die er waren... Dus de bakker, de slager en de groenteboer... Dat was wel jammer, want dat was namelijk een veel natuurlijker samenkomst... Ik zag daar mensen die ik niet direct bij mij in de straat zag... dus dat zorgde wel voor meer... andere uitwisseling ook” (R2mNLZH).

Daarnaast zou het huidige winkelaanbod niet zijn gericht op de bewoners. Veel respondenten geven aan dat het huidige winkelaanbod te duur is voor de over het algemeen arme bevolking in de wijk.

“...ik vind het aanbod gewoon niet, niet op mij afgestemd in ieder geval” (R1vNLKS).

“En de meeste mensen hier hebben alleen uitkering, die werken niet. Dus die winkels zijn beetje duur voor ons” (R13vTRKS).

Een ander punt van kritiek dat meerdere malen naar voren kwam tijdens de interviews is het gebrek aan ontmoetingsplekken in Oud-Charlois. Hoewel het Huis van de Wijk als ontmoetingsplek dient, wordt dit door veel respondenten als bijzonder ontoegankelijk ervaren. Daarnaast hebben veel bewoners geen weet van het wijkhuis. De activiteiten in het wijkhuis worden onvoldoende gepromoot, waardoor veel bewoners niet bekend zijn met de activiteiten die hier worden georganiseerd. Dit zorgt ervoor dat weinig mensen gebruik maken van het wijkhuis.

“... dit is een bijzonder ontoegankelijk gebouw.... Uhm, dus dit is zeker geen ontmoetingsplek, het heeft ook geen uitstraling, het is niet uitnodigend.... Dus dit is het niet, maar ontmoetingsplek in het algemeen, dat is er niet echt” (R2mNLZH).

“Kijk ze organiseren veel activiteiten, maar die activiteiten wordt niet verspreid, dat betekent je moet zelf komen hier voor te zoeken.... We wisten niet dat hier worden activiteit worden georganiseerd. Meer mensen kunnen niet, dus daarom, we moeten eigenlijk die activiteiten verspreiden voor iedereen” (R13vTRKS).

Meerdere respondenten zijn van mening dat de huidige voorzieningen niet bijdragen aan het stimuleren van sociaal contact tussen buurtgenoten. Alleen de enkele respondenten die wel gebruik maken van het wijkhuis geven aan dat het een belangrijke plek is die bijdraagt aan het sociaal contact tussen buurtgenoten.

“Nou net als dit gebouw [Huis van de Wijk] dat zou ik jammer vinden, dit is toch een belangrijke centrale punt voor ons en allemaal. Hier in de buurt. Dat het moet behouden blijven, dat het niet moeten weggaan” (R9vSuKS).

Verder blijkt uit de interviews dat de wijk beter ingericht moet worden voor kinderen. Oud-Charlois zou nu nog onvoldoende zijn ingespeeld op de komst of het behoud van gezinnen met jonge kinderen. Een van de respondenten gaf ook aan te willen verhuizen wanneer hij een gezin zou starten.

“... in de situatie waar ik nu in zit heb ik geen voorkeur of het gemengd is of een homogene wijk is. Mocht ik later kinderen hebben, uh dan zou ik het ook wel fijn vinden als ze burens om zich heen hebben die ... geen migratieachtergrond hebben...” (R5mNLKS).

Doordat Oud-Charlois niet gericht is op het behouden van jonge bewoners, zorgt dit in sommige gevallen voor een grote doorstroom van bewoners. De korte woonduur zorgt volgens meerdere respondenten voor een gebrek aan sociaal contact en verbondenheid.

Wensen aan de gemeente

Gedurende de interviews gaf een groot deel van de respondenten aan verschillende wensen te hebben om het thuisgevoel te verbeteren. Alle respondenten wensen dat de veiligheid in de

buurt verbetert wordt. Om de veiligheid te verbeteren moet er volgens bewoners meer politietoezicht komen.

Naast de veiligheid willen bewoners graag meer voorzieningen zien die helpen het sociale contact tussen buurtgenoten te stimuleren. Deze voorzieningen zouden zowel op kinderen als ouderen gericht moeten zijn. Oud-Charlois is momenteel nog onvoldoende gericht op het aantrekken en behouden van jonge gezinnen met kinderen. Meerdere respondenten gaven aan dat de gemeente meer moet investeren in speeltoestellen en (binnen)activiteiten voor kinderen. Daarnaast moet de buitenruimte meer sociaal contact stimuleren. Respondenten willen dat de parken beter worden benut zodat de huidige ongewenste gebruikers zoals zwervers en alcoholisten verdwijnen uit de parken. Momenteel hebben de bewoners geen reden om naar de parken te gaan.

De meerderheid van de respondenten gaven aan dat de Huizen van de Wijk meer gepromoot moeten worden. Doordat veel bewoners uit Oud-Charlois niet weten welke activiteiten worden georganiseerd dragen de huizen nauwelijks bij aan het stimuleren van sociaal contact tussen buurtgenoten. De respondenten die echter wel gebruik maken van het Huis van de Wijk zijn van mening dat het wel degelijk bijdraagt aan het stimuleren van sociale contacten. Zij pleiten daarom ook voor beter gebruik en meer promotie van de wijkhuizen. Daarnaast moeten de activiteiten op een grotere bevolkingsgroep gericht worden. De gemeente moet een duidelijk beeld geven welke activiteiten in Oud-Charlois worden georganiseerd zodat meer bewoners worden aangetrokken en sociale contacten tussen buurtgenoten worden gestimuleerd.

De respondenten uit Zuidhoek wensen allemaal dat de gemeente beter onderhoud gaat verrichten zodat de wijk netjes blijft. Daarnaast zijn ze van mening dat de parkeerproblemen opgelost moeten worden. De gemeente moet de nieuwe parkeercodes aan het Spui weer aanpassen naar de oude parkeercodes zodat bewoners van Zuidhoek daar ook kunnen parkeren. Dit zou voor minder parkeerdruk in de straat zorgen. Ook bewoners uit het Karel de Stoute kwartier zijn van mening dat de gemeente iets moet doen aan het aantal auto's in de buurt. Hier speelt voornamelijk de snelheidslimiet op de Wolphaertsbocht een rol. Bewoners zijn van mening dat deze omlaag moet zodat de overlast en het aantal ongelukken verminderd.

Conclusie deelvragen

Aan de hand van de resultaten die voortkomen uit de interviews kan antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag (*In welke mate en op welke wijze beïnvloedt etnische diversiteit in de buurt de sociale contacten en daarmee het thuisgevoel volgens bewoners uit*

Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier?). Voor zowel respondenten uit Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier geldt dat etnische diversiteit een belangrijke rol speelt bij het stimuleren van thuisgevoel. Etnische diversiteit blijkt geen invloed te hebben op de oppervlakkige sociale contacten in de buurt. Verschillende bevolkingsgroepen gaan met elkaar om als het gaat om oppervlakkige contacten. Echter blijkt dit bij hechte contacten niet het geval te zijn. Voor hechte contacten kiezen bewoners sneller voor gelijkgestemden. Dit wordt overigens niet als probleem ervaren. Hierbij gaat het niet altijd om gelijkgestemden op het gebied van etnische achtergrond, maar ook op het gebied van opleiding, werk of inkomen. Uit de interviews blijkt dat voornamelijk de aanwezigheid van een etnisch diverse bevolkingssamenstelling en oppervlakkige contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen ertoe doen bij het bepalen van het thuisgevoel.

De tweede en derde deelvraag (*Hoe beoordelen bewoners van Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier hun thuisgevoel?* en *Waarom voelen bewoners zich wel of niet thuis in Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier?*) kunnen ook worden beantwoord aan de hand van de resultaten. Over het algemeen wordt het thuisgevoel onder alle bewoners als goed ervaren. Voornamelijk in Zuidhoek zijn de respondenten positief en geven zij allemaal aan zich thuis te voelen in de buurt. In het Karel de Stoute kwartier voelen sommige respondenten zich thuis terwijl anderen aangeven zich niet thuis te voelen en soms zelfs te willen verhuizen. De verhuigeneidheid wordt voornamelijk veroorzaakt door het gebrek aan veiligheid in de buurt. In Zuidhoek wordt dit gebrek aan veiligheid ook ervaren, maar hier zorgt de goede sociale controle onder buurtbewoners ervoor dat respondenten zich toch thuisvoelen. Uit de interviews blijkt dat respondenten met name etnische diversiteit, sociale contacten en veiligheid van belang vinden om zich thuis te voelen in de wijk. (Groen)voorzieningen zijn volgens respondenten ook belangrijk voor het thuisgevoel, maar uit de interviews blijkt dat dit niet het zwaarste weegt. Waar een gebrek aan sociaal contact of veiligheid de verhuigeneidheid kan vergroten, wordt thuisgevoel niet zo sterk beïnvloed door ontevredenheid met de voorzieningen. Vaak geven respondenten aan het niet erg te vinden om buiten de wijk gebruik te moeten maken van voorzieningen.

Tot slot kan aan de hand van de genoemde wensen van bewoners antwoord worden gegeven op de laatste deelvraag (*Wat zou het thuisgevoel van de bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier verbeteren of in stand houden, en welke rol heeft de gemeente hierin?*). Voor de bewoners uit zowel Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier geldt dat een verbetering van de veiligheid in Oud-Charlois het thuisgevoel sterk zou verbeteren. De gemeente kan hierin volgens bewoners een rol spelen door het politietoezicht te vergroten in

de buurt. Een toename van toezicht zou ook meteen kunnen helpen bij de parkeerproblematiek en snelheidsoverschrijdingen op de Wolphaertsbocht. Verder zouden meer passende voorzieningen moeten worden gecreëerd in de buurt om het sociale contact tussen bewoners te stimuleren. De gemeente kan via het wijkhuis hierin een eerste stap nemen door ervoor te zorgen dat het toegankelijker wordt voor alle bevolkingsgroepen. Daarnaast moet de gemeente de parken aantrekkelijker maken voor bewoners door een oplossing te vinden voor de zwervers en alcoholisten die momenteel de parken toe-eigenen wat ervoor zorgt dat bewoners de parken mijden. Tot slot wensen bewoners beter onderhoud en minder afval om het thuisgevoel te verbeteren. Hierover kan de gemeente in gesprek gaan met bewoners om een passende oplossing te vinden.

Conclusie

Aan de hand van de resultaten van het onderzoek naar het thuisgevoel van bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier in Oud-Charlois zal antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag die vooraf aan het onderzoek is geformuleerd. Deze onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe verschilt het thuisgevoel van de bewoners in Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier, en ligt etnische diversiteit in de perceptie van bewoners hieraan ten grondslag?

Over het algemeen voelen bewoners uit zowel Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier zich thuis in Oud-Charlois. Voornamelijk in Zuidhoek zijn de respondenten positief, zij geven allen aan zich thuis te voelen in de buurt. In het Karel de Stoute kwartier voelen de meeste respondenten zich ook thuis in de buurt, maar dit geldt niet voor iedereen. In tegenstelling tot de *hunkering down* theorie van Putnam (2007), wordt het gebrek aan thuisgevoel niet veroorzaakt door een gebrek aan sociaal contact als gevolg van de etnisch diverse bevolkingssamenstelling. Voor alle respondenten geldt dat etnische diversiteit een belangrijke rol speelt bij het stimuleren van thuisgevoel. Verschillende bevolkingsgroepen gaan met elkaar om als het gaat om oppervlakkige contacten. Voor hechte contacten kiezen bewoners echter wel sneller gelijkgestemden op het gebied van opleiding, werk of inkomen, maar dit wordt niet als probleem ervaren. Hoewel uit de theorie blijkt dat etnische diversiteit een negatieve invloed heeft op thuisgevoel, blijkt uit dit onderzoek dat etnische diversiteit juist bijdraagt aan het thuisgevoel van bewoners.

In overeenstemming met de theorie (Van der Graaf & Duyvendak, 2009²; Francis et al., 2012; Hoijtink et al., 2020) ervaren respondenten naast etnische diversiteit voornamelijk sociaal contact en veiligheid als belangrijke factoren voor thuisgevoel. Met name oppervlakkige contacten worden door respondenten als belangrijk ervaren (Bosch & Doff, 2010). Deze oppervlakkige contacten zijn volgens Blokland & Nast (2014) ook van belang voor het creëren van publieke familiariteit en daarmee thuisgevoel. Het belang van publieke familiariteit wordt ook erkend door de respondenten. Het gevoel dat burens voor elkaar klaarstaan en naar elkaar omkijken wordt als belangrijk ervaren. Alleen de aanwezigheid van bekende gezichten is al voldoende voor bewoners om zich thuis te voelen. Waar alle bewoners uit Zuidhoek aangeven dat het sociaal contact zeer goed is, missen sommige respondenten in het Karel de Stoute kwartier deze sociale contacten. Het verschil in sociaal contact tussen de twee buurten kan verklaard worden door het verschillende karakter van de

twee buurten. Waar Zuidhoek bekend staat om zijn lang zittende bewoners, is dit in het Karel de Stoute kwartier minder het geval als gevolg van de grote voorraad sociale huurwoningen. De lang zittende huiseigenaren in Zuidhoek hebben onderling goed sociaal contact terwijl de snelle doorstroom van huurders in het Karel de Stoute kwartier dit juist tegenhoudt. Dit heeft als gevolg dat bewoners zich minder thuisvoelen (Gieryn, 2000; Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹; Van Buuren et al., 2014; Willemsen, 2014). Bij sommige respondenten is het thuisgevoel dermate aangetast dat zij willen verhuizen uit de buurt.

Voor alle respondenten speelt veiligheid een belangrijke rol bij thuisgevoel. Het gebrek aan veiligheid is een van de voornaamste redenen dat een aantal respondenten zich niet thuis voelt. Het gebrek aan veiligheid is van invloed op de sociale hechting (Van der Graaf & Duyvendak, 2009¹; Dautzenberg, 2009). Sommige bewoners komen 's avonds niet meer buiten omdat zij zich onveilig voelen. In tegenstelling tot de theorie van Glas et al. (2019) ontstaan de onveiligheidsgevoelens niet door de etnische diverse bevolkingssamenstelling, maar door het gebrek aan politietoezicht en de grote hoeveelheid criminaliteit in de buurt. Homogeniteit zou de veiligheidsgevoelens verbeteren (Glas et al., 2019) en wordt door Duyvendak en Wekker (2015) als een voorwaarde gezien voor het ervaren van thuisgevoel. Echter blijkt uit de interviews dat homogeniteit als iets negatiefs wordt ervaren. Het thuisgevoel zou volgens respondenten sterk afnemen wanneer zij in een homogene wijk zouden wonen. Hoewel onveiligheidsgevoelens zowel in Zuidhoek als het Karel de Stoute kwartier aanwezig zijn, hebben ze alleen in het Karel de Stoute kwartier invloed op het thuisgevoel van respondenten. Dit komt door het gebrek aan sociale controle en sociaal contact onder buurtbewoners. In Zuidhoek is meer sociaal contact tussen bewoners en wordt meer naar elkaar om gekeken, wat de veiligheidsgevoelens verbetert.

In tegenstelling tot de theorie (Francis et al., 2012; Van Dam, 2018) blijken voorzieningen in de perceptie van bewoners maar een relatief kleine rol te spelen bij thuisgevoel. Hoewel voorzieningen volgens respondenten belangrijk zijn voor het thuisgevoel, gaven meerdere respondenten aan het niet erg te vinden om buiten de wijk gebruik te moeten maken van voorzieningen. Overigens werd aangegeven dat bewoners graag meer passende voorzieningen in de wijk zouden willen zien. Ook blijkt dat groenvoorzieningen door iedereen als belangrijk wordt ervaren voor thuisgevoel. De aanwezigheid van passende voorzieningen zou volgens respondenten bijdragen aan het stimuleren van sociaal contact. Het gebrek aan groenvoorzieningen in het Karel de Stoute kwartier is een verklaring voor het verminderde thuisgevoel van bewoners, maar wordt niet als belangrijkste factor voor thuisgevoel ervaren.

Tot slot speelt tevredenheid met de woonsituatie ook een rol bij thuisgevoel (Dautzenberg, 2009). Veel sociale huurders uit het Karel de Stoute kwartier zijn ontevreden met hun huidige woonsituatie, terwijl respondenten uit Zuidhoek over het algemeen uiterst tevreden zijn. De ontevredenheid zorgt ervoor dat respondenten willen verhuizen.

Samenvattend kan worden gesteld dat het thuisgevoel van bewoners in Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier licht verschilt en dat verklaringen voor dit lichte verschil kunnen worden gevonden in andere factoren dan etnische diversiteit. Met name de onveiligheidsgevoelens als gevolg van het gebrek aan sociaal contact en sociale controle in het Karel de Stoute kwartier bieden een verklaring voor het gebrek aan thuisgevoel onder enkele bewoners. Aspecten zoals (groen)voorzieningen, tevredenheid met de woonsituatie en doorstroom van bewoners hebben in mindere mate invloed op het thuisgevoel van respondenten. De resultaten die zijn voortgekomen uit dit onderzoek zijn zeer relevant omdat de gemeente deze aspecten kan meenemen om het thuisgevoel van bewoners te verbeteren, wat van grote invloed is op de leefbaarheid binnen de buurt (Duyvendak & Wekker, 2015). Hierbij is het van belang dat de etnische diversiteit wordt behouden, de ervaren veiligheid wordt verbeterd door middel van meer politietoezicht en meer passende voorzieningen en ontmoetingsplekken worden gerealiseerd.

Discussie

Wanneer met een kritische blik naar dit onderzoek wordt gekeken kan worden gesteld dat de resultaten beïnvloed kunnen zijn door de neiging van enkele respondenten om politiek correct te antwoorden. Wanneer het onderwerp etnische diversiteit werd aangesneden kwamen sommige respondenten lastig uit hun woorden omdat zij niet grof of ongepast over wilden komen. Dit kan ervoor hebben gezorgd dat respondenten wellicht niet hun volledige mening hebben gegeven over de etnisch diverse bevolkingssamenstelling. Daarnaast is gebleken dat veel respondenten trots zijn op Oud-Charlois en daarom niet slecht willen praten over de wijk. Dit kan de uitkomsten hebben beïnvloed.

Een ander punt van aandacht is het feit dat enkele respondenten de Nederlandse taal onvoldoende beheerste om alle interviewvragen te kunnen begrijpen. Dit is opgelost door de vragen nader uit te leggen aan de hand van voorbeelden. Echter kan dit ertoe hebben geleid dat respondenten de neiging hebben gehad om passend te antwoorden en de gegeven voorbeelden in hun antwoord te betrekken.

De hoeveelheid respondenten was voldoende om grotendeels theoretische saturatie te bereiken. Dit wil zeggen dat er geen nieuwe informatie meer naar voren kwam uit de laatste interviews. Echter hadden meer respondenten een representatiever beeld van het thuisgevoel kunnen geven. Nu bestaan de respondenten grotendeels uit actieve bewoners waardoor geen informatie is verkregen over het thuisgevoel van niet-actieve bewoners. Daarnaast is de meerderheid van de respondenten vrouw. Door de korte tijd waarin dit onderzoek uitgevoerd moest worden was het niet mogelijk om meer bewoners te interviewen. Thuisgevoel is een zeer relevant fenomeen wat grote invloed heeft op de leefbaarheid binnen een buurt (Duyvendak & Wekker, 2015). Doordat de focus in dit onderzoek niet specifiek lag op persoonskenmerken zoals geslacht, leeftijd, huishoudenssamenstelling en economische positie kunnen geen uitspraken worden gedaan over de invloed hiervan op thuisgevoel. Omdat persoonskenmerken van invloed zijn op de beleving van thuisgevoel (Duyvendak & Wekker, 2015; Dautzenberg, 2009) is het interessant om in vervolgonderzoek een grotere en meer representatieve groep mee te nemen om een beter beeld te krijgen van het thuisgevoel van bewoners in heel Oud-Charlois.

Literatuurlijst

- Andersen, H.S. (2008) Why do residents want to leave deprived neighbourhoods? The importance of residents' subjective evaluations of their neighbourhood and its reputation, *Journal of Housing and the Built Environment*, 23, 79-101.
- Blokland, T. & Nast, J. (2014) From public familiarity to comfort zone: the relevance of absent ties for belonging in Berlin's mixed neighborhoods, *International Journal of Urban and Regional Research*, 38 (4), 1142-1159.
- Blokland, T. (2017) Relational settings of belonging. In: T. Blokland, ed., *Community as urban practice*. Cambridge: Policy Press, 122-136.
- Bosch, E. & Doff, W. (2010) Wijkweerbaarheid, *Movisie Samenlevingsopbouw*, 29 (225), 10-14.
- Bryman, A. (2016) *Social research methods 5th edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Dautzenberg, M. (2009) *Thuisvoelen in de buurt*. Amsterdam: DSP groep. https://www.dspgroep.eu/wp-content/uploads/16mkcohesie_Eindrapport_Thuisvoelen_in_de_buurt.pdf
- Duyvendak, J.W. & Wekker, F. (2015) *Thuis in de openbare ruimte? Over vreemden, vrienden en het belang van amicaliteit*. Den Haag: Platform31.
- Fail, H., Thompson, J. & Walker, G. (2004) Belonging, identity and Third Culture Kids, *Journal of Research in International Education*, 3 (3), 319-338.
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L. & Knuiman, M. (2012) Creating sense of community: the role of public space, *Journal of Environmental Psychology*, 32, 401-409.
- Gemeente Rotterdam (2022) *Wijkprofiel Rotterdam 2022*. Gemeente Rotterdam: Rotterdam.
- Gieryn, T.F. (2000) A space for place in sociology, *Annual Review of Sociology*, 26, 463-496.
- Gijsberts, M., Van der Meer, T. & Dagevos, J. (2012) 'Hunkering Down' in Multi-Ethnic Neighbourhoods? The Effects of Ethnic Diversity on Dimensions of Social Cohesion, *European Sociological Review*, 28 (4), 527-537.
- Glas, I., Engbersen, G. & Snel, E. (2019) The street level and beyond: The impact of ethnic diversity on neighborhood cohesion and fear of crime among Dutch natives and nonnatives, *Journal of Urban Affairs*, 41 (6), 737-755.

- Hidalgo, M.C. & Hernández, B. (2001) Place attachment: conceptual and empirical questions, *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281.
- Hoijtink, M., Lucas, P. & Rijnders, J. (2020) Thuis voelen in een diverse wijk, *Vakblad Sociaal Werk*, 21 (2), 8-11. [\(PDF\) Thuis voelen in een diverse wijk \(researchgate.net\)](#)
- Janssen, C. (2018) *Tips voor een inclusieve stad: creëer ruimte voor ontmoeting en stimuleer sociale cohesie*. Gebiedsontwikkeling, <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/tips-voor-een-inclusieve-stad-cre%C3%AABer-ruimte-voor-ontmoeting-en-stimuleer-sociale-cohesie/> (geraadpleegd op 14 maart 2023).
- Marshall, N. & Bishop, K. (2015) Is there any correlation between placemaking and place attachment? A challenge for interdisciplinary research, *The International Journal of Interdisciplinary Social and Community Studies*, 9 (3-4), 1-10.
- Nieuwenhuis, J., Völker, B. & Flap, H. (2013) A bad neighbour is as great a plague as a good one is a great blessing; on negative relationships between neighbours, *Urban Studies*, 50 (14), 2904-2921.
- Onderzoek & Business Intelligence (z.j.) *Tabellen Aantal ingeschreven personen en aantal verschillende herkomstlanden & Zelfstandige woningen naar eigendom en type*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Putnam, R.D. (2007) E. Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture, *Scandinavian Political Studies*, 30 (2), 137-174.
- Scannell, L. & Gifford, R. (2009) Defining place attachment: a tripartite organizing framework, *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.
- Sipma, T. (2019) Sociale cohesie in diverse buurten, *Sociologie Magazine*, 1.
- Van Buuren, M., Aalsberg, N., Le Clercq, T. & Sheikh, F. (2014) *Beter een goede buur dan een verre vriend?* Rotterdam: Veldacademie.
- Van Dam, J. (2018) *Gescheiden werelden in opgeknapte wijken*. Verslag. Sociale Vraagstukken, <https://www.socialevraagstukken.nl/rubrieken/verslag/gescheiden-werelden-in-opgeknapte-wijken/> (geraadpleegd op 16 januari 2023).

- Van der Graaf, P. & Duyvendak, J.W. (2009¹) *Thuis voelen in de buurt: een opgave voor stedelijke vernieuwing*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van der Graaf, P. & Duyvendak, W. (2009²) Thuisvoelen in stedelijke vernieuwing; buurthechting in Nederlandse achterstandswijken, *Sociologie*, 5 (2), 261-276.
- Van der Meer, T. & Tolsma, J. (2014) Ethnic Diversity and Its Effects on Social Cohesion, *Annu. Rev. Sociol.*, 40, 459-478.
- Van Eijk, G. (2012) Good neighbours in bad neighbourhoods: narratives of dissociation and practices of neighbouring in a 'problem' place, *Urban Studies Journal Limited*, 49 (14), 3009-3026.
- Van Heiningen, L.M. (2022) *Thuis in de straat*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Van Tilburg, T.G. (2010) *Gevoelens van sociale onveiligheid onder ouderen*. Amsterdam: LASA.
- Veldacademie (2022) *Oud-Charlois en Wielewaal Wijkidentiteit(en)*. Rotterdam: Veldacademie.
- Wekker, F. (2016) Planning of the past, *Home cultures*, 13 (2), 145-167.
- Wijkvisie (z.j.) *Wijkvisie Oud-Charlois en Wielewaal*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Willemsen, S. (2014) *Wijkstabiliteit als basis voor leefbaarheid*. Eindhoven: Eindhoven University of Technology.
- WRR (2020) *Samenleven in verscheidenheid Beleid voor de migratiesamenleving*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Wyckoff, M.A. (2014) *Definition of placemaking: four different types*. Michigan: MSU Land Policy Institute.

Bijlagen

Ethics & privacy checklist

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Thuis in een etnisch diverse wijk; Onderzoek naar het thuisgevoel van bewoners uit Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier.

Name, email of student: Isabel van Rijsoort (645039ir@eur.nl)

Name, email of supervisor: Erik Snel (snel@essb.eur.nl)

Start date and duration: Februari 2023 t/m Juni 2023

Is the research study conducted within DPAS **YES - NO**

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. **YES -NO**

If 'NO': skip to part V.

If 'YES': does the study involve medical or physical research? **YES -NO**

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Does your research involve field observations without manipulations that will not involve identification of participants. **YES -NO**

If 'YES': skip to part IV.

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). **YES -NO**

If 'YES': skip to part IV.

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? **YES -NO**

2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? **YES -NO**

3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? **YES -NO**

- | | | |
|-----|--|-----------------|
| 4. | Will the study involve actively deceiving the participants?
<i>Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).</i> | YES - NO |
| 5. | Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? | YES - NO |
| 6. | Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? | YES - NO |
| 7. | Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? | YES - NO |
| 8. | Is the health and/or safety of participants at risk during the study? | YES - NO |
| 9. | Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? | YES - NO |
| 10. | Are there any other possible ethical issues with regard to this study? | YES - NO |

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Continue to part IV.

PART IV: SAMPLE

Where will you collect or obtain your data?

Data wordt verzameld in twee wijken in Oud-Charlois, namelijk Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier. In deze twee wijken worden bewoners geïnterviewd.

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

5-10 interviews per wijk.

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

Ongeveer 2136 bewoners (1182 in het Karel de Stoute kwartier en 954 in Zuidhoek)

Note: indicate for separate data sources.

Continue to part V.

Part V: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

Digitale data bestanden van de interviews worden bewaard op een versleutelde laptop en USB-stick. Handgeschreven notities worden overgetypt en ook bewaard op de laptop. De handgeschreven informatie wordt daarna vernietigd.

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

De onderzoeker is verantwoordelijk voor het documenteren van alle data.

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

Wanneer nieuwe data is verzameld wordt dit direct opgeslagen.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

Respondenten krijgen een code in plaats van dat hun eigen naam wordt gebruikt.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Isabel van Rijsoort

Name (EUR) supervisor: Erik Snel



Date: 13-3-2023

Date: 23-3-2023

APPENDIX I: Informed Consent Form

Onder begeleiding van Erik Snel onderzoek ik als master student Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam de factoren die in de beleving van bewoners van invloed zijn op hun thuisgevoel in de buurt. Dit onderzoek wordt gebruikt voor het afronden van mijn master. Met behulp van uw deelname kan dit onderzoek worden gerealiseerd.

U neemt deel aan een onderzoek waarbij de informatie wordt vergaard door middel van interviews. De interviews worden opgenomen via een audio-opname en worden uiteindelijk uitgewerkt in de vorm van een transcript.

Gedurende het onderzoek wordt rekening gehouden met uw privacy. Er zal geen vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens van of over u naar buiten worden gebracht. In het onderzoek worden codes gebruikt in plaats van de echte namen van de respondenten.

Deelname aan dit onderzoek is vrijwillig en u heeft de mogelijkheid om uw medewerking te beëindigen wanneer u wilt.

Verzamelde data verkregen uit de interviews zullen beveiligd worden bewaard. Na afronding van het onderzoek zullen de gegevens worden verwijderd.

Contact gegevens onderzoeker:

Naam: Isabel van Rijsoort

Email: 645039ir@eur.nl

Student Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Contact gegevens van EUR data beveiliging:

Email: privacy@eur.nl

Beschrijving van het onderzoek:

Voor mijn master thesis doe ik onderzoek naar het thuisgevoel van bewoners in de wijken Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier in Oud-Charlois. Dit onderzoek is in opdracht van de wijkmanager van Oud-Charlois. Door middel van dit onderzoek wil ik erachter komen wat de perceptie van bewoners is op hun thuisgevoel, en welke factoren hierbij een belangrijke rol spelen. Door middel van dit onderzoek kan de gemeente passende maatregelen nemen om het thuisgevoel van bewoners te verbeteren.

Wie heeft toegang tot de data?

De onderzoeker (Isabel van Rijsoort), begeleider (Erik Snel) en de wijkmanager (Marieke Smit) en wijknetwerker (Roland van Eijk) hebben toegang tot de data. Wanneer de data ook gebruikt gaat worden in de wijk zullen meer mensen van de gemeente Rotterdam toegang tot de data krijgen.

Hoe lang wordt de data bewaard?

De data wordt bewaard tot de thesis is afgerond en behaald.

Kennisgeving van de rechten van de respondent:

- A) De respondent heeft het recht om de data verkregen uit het interview in te zien.
- B) De respondent heeft het recht zijn/haar persoonsgegevens te rectificeren, wissen of beperken.
- C) De respondent heeft het recht om zijn/haar toestemming op elk moment in te trekken.
- D) De respondent heeft het recht een klacht in te dienen bij de begeleider.

Toestemming van de respondent:

Ik ben voldoende geïnformeerd over het onderzoek.	Ja / Nee
Ik neem vrijwillig deel aan dit onderzoek.	Ja / Nee
Ik geef toestemming dat de data verkregen uit het interview wordt gebruikt in de het onderzoek.	Ja / Nee
Ik geef toestemming om het gesprek op te nemen en het te verwerken tot een transcript.	Ja / Nee
Ik geef toestemming om mijn antwoorden te gebruiken voor anonieme quotes in de verslaggeving van het onderzoek.	Ja / Nee

Naam deelnemer:

Handtekening:

Datum:

Naam student:

Handtekening:

Datum:

Interviewguide

<p>Introductie</p>	<p>Doel van het onderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voor mijn scriptie doe ik onderzoek naar het thuisgevoel van bewoners in de wijken Zuidhoek en het Karel de Stoute kwartier in Oud-Charlois. Door middel van dit onderzoek wil ik erachter komen wat de perceptie van bewoners is op hun thuisgevoel, en welke factoren hierbij een belangrijke rol spelen. - De resultaten die voortkomen uit dit onderzoek kunnen door de gemeente worden gebruikt om het thuisgevoel van bewoners te verbeteren of te behouden. <p>Anonimiteit en vertrouwelijkheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tijdens het onderzoek zal geen vertrouwelijke informatie worden gedeeld die uw privacy kan schaden. Uw naam zal niet worden gebruikt, waardoor u volledig anoniem blijft. - Dit interview zal alleen voor mijn scriptie worden gebruikt. <p>Toestemming voor opname</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vindt u het goed als dit interview wordt opgenomen? <p>Informed consent formulier invullen</p>
<p>Algemeen (persoonskenmerken)</p>	<p>Kunt u iets over uzelf vertellen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leeftijd - Huishoudenssamenstelling - Werk - Koop of huurwoning <p>Hoe lang woont u al in de buurt?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maakt dit dat u, u verbonden voelt of niet? <p>Kunt u omschrijven in wat voor soort buurt u woont?</p> <p>Wat verstaat u onder thuisvoelen in de buurt?</p> <p>In wat voor soort wijk zou u zich thuisvoelen?</p> <p>Hoe voelt u, u in de wijk?</p>
<p>Sociale hechting factoren (subjectieve factoren)</p>	<p>Hoe zijn uw sociale contacten in de buurt?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Met wie? Bekenden of ook onbekenden? - Vindt u dat u veel of weinig contact heeft in de buurt? - Heeft u contact met voorbijgangers op straat? Zegt u bijvoorbeeld gedag, ook als u een persoon niet kent? <p>Hoe tevreden bent u met uw woonsituatie?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Met de woning of met de buurt, of beide? - Zou u willen verhuizen (op korte termijn?). Zo ja, waarom? <p>Hoe ervaart u de veiligheid in de buurt?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Waarom voelt u zich wel/niet veilig? - Is dit van invloed op de mate waarin u zich thuisvoelt?
<p>Fysieke hechting factoren</p>	<p>Hoe is de doorstroom van bewoners in de buurt?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verhuizen mensen snel? - Wat vindt u hiervan? <p>Voelt u zich geroepen om u in te zetten voor de buurt?</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Waarom? Heeft u belang hierbij? - Op welke manier zet u zich actief in voor de buurt? <p>Wat vindt u van de diverse bevolking in de buurt (divers in inkomen, etniciteit, eigendom)?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Heeft u contact met iedereen? - Hoe beoordeelt u het sociale contact tussen verschillende groepen mensen? - Zou u liever in een gemengde of in een niet gemengde buurt wonen? Waarom? - Vindt u het belangrijk dat u zich kan identificeren met uw buurtgenoten? <p>Hoe tevreden bent u met de voorzieningen in uw buurt?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Waarom wel/niet tevreden? - Wat mist u nog in de buurt qua voorzieningen? <p>Helpen de voorzieningen u om meer contact te hebben met buurtgenoten?</p> <p>Hoe ziet een ideale straat er voor u uit?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komt dit overeen met de straat waar u woont? - Stoepen, natuur, groenvoorzieningen, bankjes, zwerfafval, graffiti
	<p>Alle kenmerken die we zojuist hebben besproken bepalen iemand zijn thuisgevoel. Thuisvoelen wordt ook wel beschreven als het hebben van een connectie met uw wijk of een band met uw buurtbewoners.</p> <p>Wat zou u antwoorden op de vraag: Voelt u zich thuis in uw buurt?</p>
Afsluiting interview	<p>Heeft u nog opmerkingen of vragen?</p> <p>Bedankt voor uw tijd en deelname aan het interview.</p>

Codes Atlas.ti

Name	Grounded	Density
<input type="radio"/>  Aantrekken van blanke, hogeropgelei...	 3	 0
<input type="radio"/>  Actief inzetten	 20	 0
<input type="radio"/>  Anti homogeniteit	 13	 0
<input type="radio"/>  Definitie thuisvoelen	 18	 0
<input type="radio"/>  Doorstroom bewoners	 13	 0
<input type="radio"/>  Dorps karakter	 5	 0
<input type="radio"/>  Focus op buiten de eigen straat	 2	 0
<input type="radio"/>  Focus op de straat	 12	 0
<input type="radio"/>  Gericht op bewoners	 2	 0
<input type="radio"/>  Gericht op buiten de wijk	 11	 0
<input type="radio"/>  Gericht op de wijk	 3	 0
<input type="radio"/>  Gevoel in de wijk	 38	 0
<input type="radio"/>  Groenvoorzieningen	 20	 0
<input type="radio"/>  Huis van de wijk	 13	 0
<input type="radio"/>  Ideale straat	 10	 0
<input type="radio"/>  Identificeren met buurtbewoners	 13	 0
<input type="radio"/>  Kleurrijk, levendig, fleurig	 4	 0
<input type="radio"/>  Onprettig gevoel in de wijk	 9	 0
<input type="radio"/>  Onveilige gevoelens	 31	 0
<input type="radio"/>  Opwaardering	 7	 0
<input type="radio"/>  Passende voorzieningen	 13	 0
<input type="radio"/>  Potentie	 2	 0
<input type="radio"/>  Schoon	 7	 0
<input type="radio"/>  Sociale contacten	 89	 0
<input type="radio"/>  Soort zoekt soort	 11	 0
<input type="radio"/>  Thuisgevoel	 38	 0
<input type="radio"/>  Veiligheid	 45	 0
<input type="radio"/>  Verbondenheid	 16	 0
<input type="radio"/>  Verhuisplannen	 15	 0
<input type="radio"/>  Verloedering	 5	 0
<input type="radio"/>  Verschil tussen koop en huur	 6	 0
<input type="radio"/>  Voorzieningen	 38	 0
<input type="radio"/>  Wens voor diversiteit	 34	 0
<input type="radio"/>  Wens voor homogeniteit	 3	 0
<input type="radio"/>  Wens voor menging	 37	 0
<input type="radio"/>  Wensen aan de gemeente	 49	 0
<input type="radio"/>  Wijk met uitdaging	 8	 0